

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Su vasara iki rudens

Dar viena gyvenimo vasara žengia praeitin. Pats nuostabiausias metų laikas. Jos pabaiga, lyg tas Henriko Radausko upelis, virpėdama visom stygom, nuskamba Tomaso Albinoni „Adagio“ melodija. Saulėlydžio gaida, kai stovėdamas ant skardžio regi vandenyno platumą ir mintimis atsisveikini su horizonte nyrančia saule. Koks stebuklingas įtaisas duotas žmogui — girdėjimas! Juk šiai garsų duotbei pasaulio kompozitoriai yra sukūrę tiek daug žavingos muzikos. Pasak Radausko:

*Klajūnas muzikas girdėjo.
Balsus dangaus, vandens ir javo
Ir juos simfonijon sudėjo,
Ir ji šlamėjo ir žaliavo.*

Muzika lydi mane visur. Ypač vasaros metu. Barokas yra vasariškiausias. Girdžiu jo eiklias stygas, net nenešiodamas jokio aparato. Pakanka atminties orkestro. Šiaip tarp žmonių klausausi viena ausimi, nes kitos nervas buvo atiduotas frontui. Vokietis chirurgas, gelbėdamas mano gyvybę, ji išplovė. O po to? Kas liko po to? Liko šis vienintelis, nors retkarčiais nelengvas, bet mielas gyvenimas. Liko Valdžio „Keturi metų laikai“. Liko Corelli, Bach'as, Mozart'as... Liko Kristijono Donelaičio „Metai“ ir mano troškimas, kad koks nors genialus lietuvių kompozitorius ateityje sukurtų jų tema simfonijų ciklą. O gal ir opera apie poeto meilę žmonėms ir gamtai.

Taip jau yra. Žiema norom nenorom savo valdžios šepetį atiduoda aistringam pavasariui. O dosnioji vasara visa tai, ką sukaupė žemės aruoduose, įteikia rudeniiui. Lietuvių kalba metų laikus suveria darnia simetrija: pakaitom vyriški ir moteriški daiktavardžiai.

Prisipažinsiu, nuo pat ankstyvos vaikystės vasaros moteriškoji šiluma, kartais aitri, tvanki, man buvo ir yra lengvai pakeliama, artima. Tiesiog miela. Laukiama. Suteikianti įvairias pramogas. Kvietianti į erdvę. Pasiūlant kokią nors netikėtą draugystę.

Būna, kad kelios savaitės ar keli mėnesiai praslenka kaip gražus sapnas, lyg skraidžiojimas padėbesiais. Kai rudeniiui artėjant skiriesi su mylimu žmogumi, tai saldžioji apžava lieka būsimai vienatviškai valandai. Tada, lyg malda, imi kartoti karo metu pamėgtą Friedrich Hoelderlin'o

eilėraštį „An die Parzen“ (Likimui).

Šis eilėraštis, kad ir elegiškas gyvenimo praeinamumo prasme, nuskamba kaip džiugi, pakili padėka galingiesiems Likimo dievams už suteiktą galimybę sukurti tai, kas širdžiai buvo miela. O kas poetui mieliausia, jei ne jo sielos balsas, tapęs gerai sudėtu eilėraščiu, kuris jaudina ir jį patį, ir tuos, kurių širdyse epochos gaisrai dar neišdegino pojūčio grožiu. Tai drauge ir atsisveikinimas ne tik su vasara, bet ir su rudeniu. Nesiryžtu verstį neišvertiamas Hoelderlin'o eiles. Bet tos trys alkaikais parašytos strofos mane visad persmelkia vaizkiu paguodžiančiu dvelksmu — liūdna heroiška tiesa. Čia jau biochemijai nėra vietos. Netgi mirties baimės nėra. Nei pataikavimo kūniui. Nei pašaipios ironijos. Tera tik savo atlikto darbo tyras įvertinimas. Džiugesys, kad pavyko. Kad buvo duota dar viena vasara, dar vienas ruduo brandžiai giesmei. Kad štai dabar širdis, saldžiojo žaismo pasotinta, yra pasiruošusi numirti.

*Dass williger mein Herz, vom
suessen
Spiel gesaettiget, dann mir
sterbe.*

Gal kas pagalvos, kad vis tai yra graudi patetika. Tegul sau taip mano. Nuo patetikos ir nuo liūdesio neišsukusime, jei tikrai nuosirdžiai stengsimės suprasti rudeninę gyvenimo tiesą. Jos branduolyje visada glūdi liūdesys. Nes tai, kas yra, turi baigtis. Nes joks daiktas nėra amžinas. Nes liūdesis skirtas. Reikia atsisveikinti su mieliausiu metų laiku — su vasara. Su rojus malonėmis. Su artimu žmogumi, su draugyste, su palytėjimu, kurio šiluma persmelkdavo gerumų ir noru ne tik būti, bet ir ką nors vertingo nuveikti.

— Juk dar yra ištisas ruduo prieš akis, — pasakys man dažnas šviesus skaitytojas. Tai tiesa. Dar ne visi darbai atlikti. Dienos dar pakankamai ilgos. Ir rudens spalvingumas daugeliu atžvilgiu prašoka vasaros grožį. Žmonės rudenį linkę blaiviau mąstyti. Dauge- lis yra sugrįžę iš ilgų nuotykingų kelionių, dalijasi išpučiais, neriasi į veiklą, organizuoja minėjimus, labdaras, sueigas, vaišes, spektaklius...

Kai kas rudens laukė kaip atsipalaidavimo nuo vasariškos vie- natvės. Yra tokių vienišių. Ruduo jiems yra bendruomeniškas metų

Įmantrieji Algirdo Landsbergio scenarijai

VYTAUTAS A. JONYNAS

• Algirdas Landsbergis. DU UTOPIŠKI VAIDINIMAI: „KOMEDIANTAI“, „IDIOTO PASAKA“. Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1994. Aplankas — Zitos Sodeikienės. Tiražas — 600. Spaudė Mykolo Morkūno spaustuė. 140 puslapių. Gaunama pas leidejus: AM & M Publications, 7338 South Sacramento Avenue, Chicago, Illinois 60629

„Kaip pavadinsi, nepagadinsi“, sako mūsų liaudies išmintis. Ir neklysta. Pakanka vien apsižvalgyti, ir linksma daros išvydus, kiek „doktrinų“, „mokslų“, meninių pakraipų bei mokyklų yra prasimanę apsukrūs piliečiai (savo kišenės ir tautos gerovės labui), perkrikštydami seniai žinomus dalykus slėpiningesniais vardais. Bet kiekvienas, kaip sakoma, kaunasi už savo žlėgtai- nį (bifteką)... Gal tai neišven- giama, antraip nebūtų jokios pažangos.

Kiekvienu atveju, apykreivis šypsnyš nuslydo mano veidu, išvydus naują Algirdo Landsbergio pjesių rinkinį, ant kurio tvyrojo neužgintajam paaiškinamojo pobūdžio antraštė: „Du utopiški vaidinimai“.

Kas yra utopija, rodos, visiems žinoma. Nuo to laiko, kai Thomas More išdėstė savo doktriną veikale *Insula Utopia*, ši politinė sąvoka siejasi su idealios, bet praktiškai neįgyvendinamos, santvarkos ilgesiu. Nenuostabu, kad būdvardis „utopinis“ ar „utopiškas“ visada būdavo mėgiamas istorikų ir žurnalistų, rašiusių apie Sovietiją, ir kad jis, kur buvęs nebuvo, vėl sumirgėjo spaudoje, kai paliego ir nusilpo Bloigio imperija. Tada iš sovietofilių mokslininkų eilių pasipylė vaitojimai apie idealizmo pragaiš- tį, utopijų žūtį, „istorijos baigtį“ ir panašias apokaliptines bai- sybes.

Nebūtina, tačiau suplakti utopijos sąvokos išimtinai vien su stalininiu — polpotiniu svaiginimu skerdynėmis. Ankstyvesnieji amžiai ir mūsų šios, pažangios, yra leidę atsirasti ir lankstesnės utopijų formoms. Vienos jų pasitenkino grindinio ardymu ir smagiais, samojingais šūkiu la „Draudžiamą uždrau-

laikas. Talkos ir pastogės laikas. Ir susimastymo. Taip, taip — dar vienas ruduo brandžiai giesmei („Und einen Herbst zu reifen Gesange mir“), kad ir kokių pavidalų šioji giesmė pasireikštų. Tau ir man, jam ir jai. Ir vilnietei Vitalei, kurios vasariško delno šilumą atsisveikins nešioju savo širdyje. Tai jaučiant, kaip gera žengti į rudenį!

Pranas Visvydas

dinėti“. Kitos (kaip visada — Naujajame žemyne) sutvėrė vėsiuos pasviečiuos laisvosios meilės išpažinėjų ir visokiausio svaigalo garbintojų kolonijas. Tad apie kurias tų utopijų — komunistines — galvažudines ar „avangardines“ — paleistuvines — kalba savo vaidinimuose Algirdas Landsbergis?

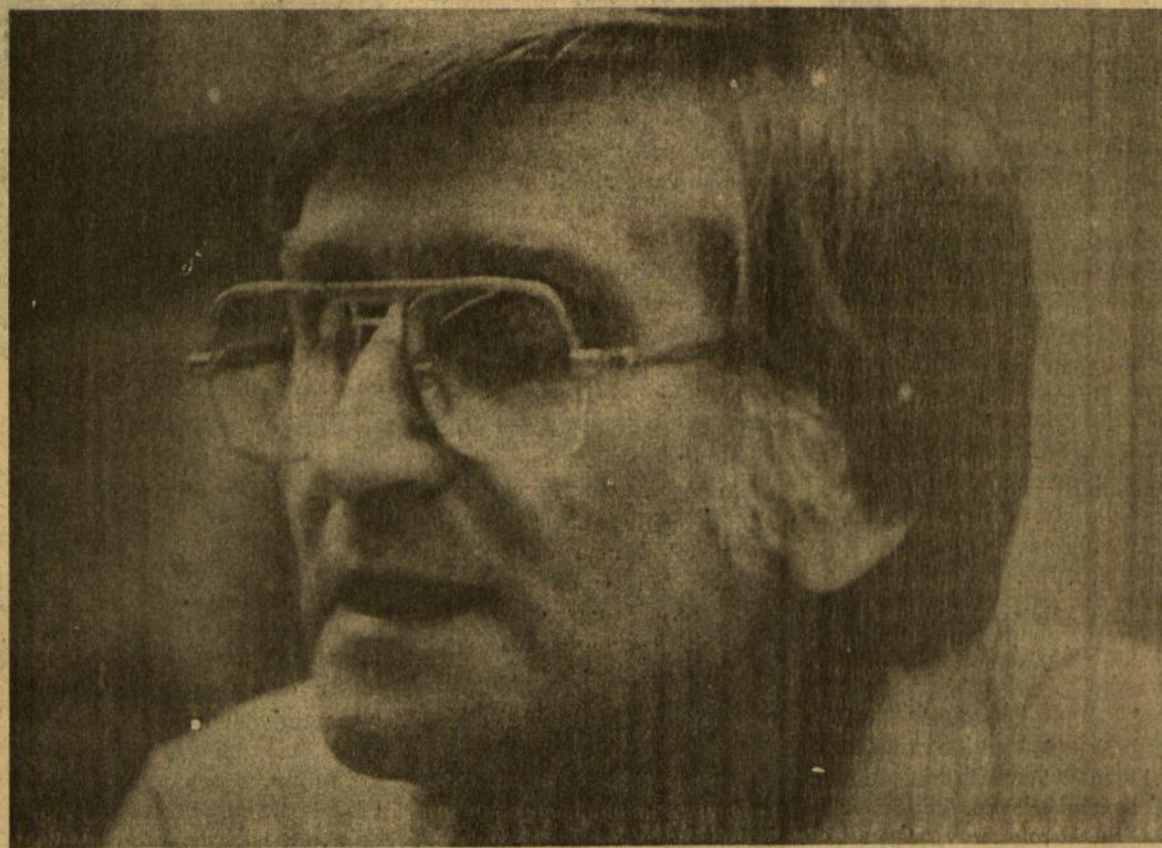
Nepatikėsit, bet konkrečiai ne apie vienas. Rinkinyje esama dviejų pjesių, pavadintų „Komediantai“ ir „Idiotų pasakos“ vardais. Iš jų vien pirmojoje (ir tai tik pradžioje) esama kiek alegorinio ar, sakykim, satyrinio elemento. Ilgainiui tai išvirsta į nei šį, nei tą. Veikiau į juostelinių piešinukų („Horror Comics“) siaubukus („grotesqueries“).

Vaidinimų datos nepažymėtos. Leistina spėti, kad „Komediantai“ yra amžium vyresni. Gal net rašyti prieš pirmuosius Sovietijos gaismo mešlungius. Ši prielaida peršasi todėl, kad veikale vaizduojami disidentai-teatralai. Faktiškai jie ne kažin kaip disidentiški, nei teatrališki. Jie nepasižymi nei užsilaikavimu kokiame nors kolektyviniam projektui, nei solidarumu. Jų tarpe režisieriaus net nėra. Yra vien „Glamour Girl“ Karalienė, kurią jie kažkodėl garbina... Bet lygiai taip pat leistina įžiūrėti veikale ir kitus dalykus, kaip, pavyzdžiui, komentarą apie šio amžiaus chaotiškumą, žiniasklaidos (mass media) visagalybę ir jos magnatų gėdingus sandėrius su diktatoriais.

Kiekvienu atveju, abi pjesės yra savo sąranga ir pobūdžiu skirtingos. Panaudojant jų aptarčiai kinematografijos „scenarijų“ terminą, „Komediantai“ tektų vadinti „laisvo įkvėpimo“, „originaliu“ scenarijum, tuo tarpu kai „Idiotų pasaka“ būtų — inscenizacija. Palyginimas su scenarijum pravartus dar ir dėl kitų sumetimų. Landsbergiui nėra svetimu dalyku eksperimentuoti, leistis skrydin į nerealų, fantastinį pasaulį. Tokia atotrauka buvo jo „Meilės mokykla“, sukurta, pasak jo, „iš plieno, stiklo ir ateivių sapnų“. Polėkio pasimėgaut fejerija aptinkam ir „Komediantų“ tolesnės eigos, kada autorius nesidrovi išvesti scenon patį Šekspyrą į paleist begiot asla plikabambius kupidonus — amūriukus. Tarsi visa būtų vien „impromptu“, vien improvizacinė, divertimentinė pjesė pačiam autoriui pasilinksinti.

Nežinia tik, ar ši mūsų interpretacija teisinga. „Komediantai“ yra gerokai klaidi, vietomis meniški labai nelygi pjesė, ir net ne visada modernistinio braižo. Bet bent pradžioje jinau pasimato satyrinė, su politiniu užtaisu. Jos užuomazga tokia:

Uždangai prasiveriant, žiūrovas/skaitytojas yra įvedami į niūrią, apšepusią, diktatūrinę valstybę, kurioje uždrausti teatralai ir kur drausmė, rimti ir susiklausyma palaiko laukiniai paršai. Prieblanda. Į apleistą teatro pastatą braunas šešetas skarmaletų žmogystų su raidem K ant nugarų. Kas jas taip paženklinio, taip ir nepaaiškės, bet dūsavimų ir grauđenimosi, kad ligi tol jų gyventa kiaulių fermų srutynuos, dujotiekių vamzdžiuose ir atmatų kaugėse — laukuose, nepa- galima.

Algirdas Landsbergis

Vytauto Maželio nuotrauka

Nusipenėję šernai, kanalizacijos vamzdžiai, Maksimalinis Vadas, primenaš Gorbi. Visa tai — pernelyg permatomos aluzijos į Sovietiją, jei ne viena esminė klūtis, užsiskersuojanti skaitytojui nuo pat pradžios. Jokia diktatūrinė santvarka neleis sau uždraust teatro. Priešingai, ji paskubės paversti teatru ir kiną parankia priemone indoktrinuoti žmones.

Ne vien tai. Žmonės, pasirodo, nepaprastai greit įsisavina vaidybinius įgūdžius, išmokdami dvi- veidiškumo, veidmainystės nuo pat lopšio. O ką kalbėti apie Maksimalių Vadų talentus. Ronald Hingley laiko Staliną geniausiai- siu režisierium, koks kada buvęs, už jo grandiozinį partijos valymų

1936-1938 metais, spektaklį, kada visi pliekė be mažiausio užsikirtimo savo roles (*The Russian Mind*).

Panašiai kaip Gogolis, Kafka (mūsų laikais Patrick Sueskind), Algirdas Landsbergis mėgina sukurti atšiaurią, slogaus sapno atmosferą. Vienu metu jis leidžia savo slapukams teatralams netgi skaityti scenoje baisųjį Maksimalinio Vado įsaką, uždraudžianti teatrus. Bet jam nepavyksta sukurti siaubo nuotaikos.

Spėjamai todėl, kad jo pagrindininkai — teatralai — nepaprastai blankūs padarai. Net neįtikėtina. Landsbergis yra ne kartą rodes scepoj teatro žmones ar bent scenos entuziastus. Turėjom jo, už jo grandiozinį partijos valymų

kus gintaro rūmuose“. Kodėl staiga „Komediantuose“ tokios bekravės būtybės, suragoję savo amplyu dvikojai. Jie net neturi- vardu, išskyrus Mirandą. Jų vie- toj — nuvaidintų rolių pava- dinimai: Karalienė, Komikas, Herojus, Kritikas, Ietnešys... Kri- tikas kritikuoja, Komikas pokš- tauja, laidydamas veik išimtinai savo „a part“ į publiką, o Hero- jus pliekia tiradas, pasirody- damas tikru baliu, pavojui iš- tikus. Autorius, tiesa, bando pa- vaizduoti tas slampinėjancias

schemas aktorijais, prikaišio- damas į jų replikas visokio remi- niscencijų pakraiko. Kaip žinome aktorijai/aktorės, o ypačiai tie, kurie nėra įsigiję universitetinio aukštojo išsilavinimo, yra pami- ge išdabinti savo šneka frazėm frazėlėm, prisigraibytom iš įvai- rių spektaklių ar šiaip kitur. Už- tat ir čia aptinkam „Šėdrą“ (garsųjį „Mordre“ iš Jerry „Karaliaus ūbo“), išgirstam mirštančio Goethės šūksnį „Mehr Licht“ (daugiau šviesos). Nu- skamba ir Ričardo Gavelio pra- manytas Sovietijos praminimas „Pasaulio subinė“. Žinoma, pri- žarstyta visur Šekspyro. Vietai padvoskia autoriaus puika- vimusi, erudicija. Tarytum pjesė būtų skiriama rinktiniam skaitytojų būreliui, „the happy few“.

Tas įtarimas nesiliaus augęs, bet prieš tai verta paminėti vieną kuriozą. „Komediantai“ nėra jokia statiška, saloninė „Lese- drama“. Priešingai, ji net labai veiksminga, nestinganti visokių peripetijų. Taip, pavyzdžiui, besi- slapstancius teatralus užklumpa iš paskos atsekęs jaunuolis. Paskui užgriūna šernai, pribūna Maksimalinis Vadas. Staiga su- skamba nelaukto skambesio, Landsbergio plunksnai, sakyčiau, visai nebūdingi duetai:

MAKSIMALINIS VADAS (švelniai): Vėl vienu du! (Jis pir- tu paliečia jos plaukus; ji krūp- teli.) Pagaliau! (Apeina aplink ją.) Kaip mudviejų vestuvinė nakti. (Paliečia jos kaklą.) Tavo oda at- simena. (Ji sudreba ir nusisuka.) Aš dvidešimt metų tebemiegu ant mūsų vestuvinės lovos. Ji at- simena. (Jis atrankina jos rankas.)

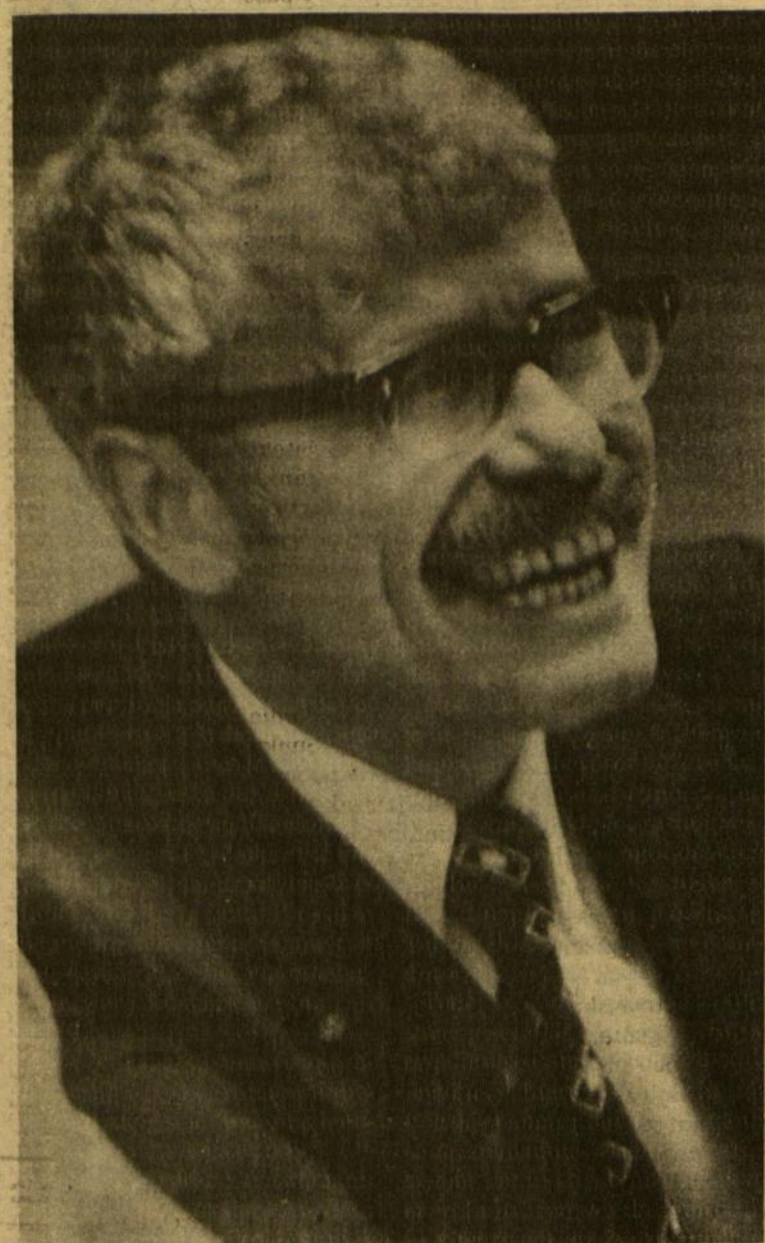
(Nukelta į 2 psl.)

Algirdas Landsbergis
DU UTOPIŠKI VAIDINIMAI

Algirdo Landsbergio naujosios knygos „Du utopiški vaidinimai“ aplankas — dailininkė Zita Sodeikienė.

Šiame numeryje:

Vasara — laiko pilnatvė • Algirdo Landsbergio naujoji knyga — „Du utopiški vaidinimai“ • Rašytojas Icchokas Meras New York'e ir Čikagoje • Stasės Klimaitės-Šimoliūnienės eilėraščiai • Nauji leidiniai

Iechokas Meras

Vytauto Mazelio nuotrauka

Iechokas Meras susitinka su New York'o lietuviais

„Kelmė yra mano Lietuva ir mano Jeruzalė“ — taip 1977 metais Čikagoje atsiimdamas išeivių Lietuvių rašytojų draugijos premiją už savo romaną *Striptizas* kalbėjo iš okupuotos Lietuvos ir Izraelį neseniai išvykęs autorius Iechokas Meras.

Dabar, po ilgos pertraukos, Meras vėl lankosi Amerikoje. Jis dalyvaus rugsėjo 7-10 dienomis Michigan'o valstijoje vyksiančiame Šviesos-Santaros sambūrio suvažiavime. Ten bus pristatytas ką tik išspausdintas Mero ilgai ruoštas ir skaitytojų smalsiai lauktas naujas jo pasakojimų rinkinys.

Pakeliui į Michigan'ą, rašytojas su savo žmona iš Kauno kilusia Fryda Meriene, buvo trumpai sustoję New York'o mieste. Kaip ir prieš 18 metų, jo kelias, nuvedė į Lietuvių kultūros židinį Brooklyn'e, kur Lietuvių rašytojų draugija rugpjūčio 26 dieną jam spėjo suruošti priėmimą.

Svečius Draugijos vardu pasveikino jos pirmininkas, rašytojas ir žurnalistas Paulius Jurkus. Apžvelgęs Draugijos atsiradimą ir jos uneitą kelią, jis išreiškė savo įsitikinimą, kad ši organizacija turėtų išlikti ir išlaikyti savitą pobūdį. Jurkus išskėlė Mero kūrinių lietuvių kalbos grožį ir grynumą; kaip meistrišką stilistą jį palygino su Vaičiulaičiu.

Lietuvių PEN centro sveikinimus perdavęs Algirdas Landsbergis paminėjo pagyvėjusį dialogą apie lietuvių-žydų santykius. Toksai dialogas, anot jo, vyksta ir Mero viduje, kur žydas ir lietuvis sugeba susikalbėti. Rašytoją jis pavadino „giliai žydišku ir giliai lietuvišku.“ Tasai tapatybės brėžimas ir, kaip muzikos instrumento, derinimas dviejų kultūrų sankryžoje yra viena svarbiųjų Mero kūrybos versmų — teigė Landsbergis.

Mero kūrybą susumavęs literatūrologė ir kritikė Alina Staknienė, recenzavusi jo romanus ir intymiai pažįstanti jo prozą. Jo kūrinių, ypač pradant romanu *Striptizas*, jai atrodo giminingi prancūzų „naujamam romanui“ — be vientisos fabulos, sklidini sudėtingos simbolikos. Vienas ryškiausių Mero kūrybos bruožų jai yra autoriaus „humaniškas“ sugebėjimas atjausti žmo-

gu, jo fizines ir dvasines kančias. Autoriaus vaizduojamos moterys yra „pilnaverčiai žmonės“, kenčiančios, bet tvirtos globojančios ir pasiaukojančios — kaip įvairių tautybių vaikus gelbstinti Veronika romane *Anot ko laikosi pasaulis*, ar žyduką Steponą išgelbėjusi ir vėliau žydšaudį Mykolą slėpusi (ir jo galiausiai nužudyta) Morta naujame apsakyme „Kartus rūgštynių skonis“ — kalbėjo Staknienė.

(Kyla klausimas, kas įkvėpė tuos beribio gerumo įsikūnijimus? Gal tai dar vaikystėje autoriaus sielą nepaprasta šviesa persmelkusi dviejų jo motinų — nužudytosios Miriamos Merienės ir jį išžyruobės išgelbėjusios ir auginusios Bronės Dainauskienės neišblėstantys atvaizdai.)

Iechokas Meras savo žodį pradėjo sugrįžimu į savo gyvenimo ir kūrybos šerdį — į Kelmę, į lemtingąsias 1941 metų vasaros dienas. Jis pasakojo, kaip nelengvai jis tapo rašytoju, apie savo susidūrimus su cenzoriais ir masyviu literatūrinio ir kitokio antisemitizmo aparatu Sovietų Sąjungoje, kurioje žydiškos temos ir personažai buvo nepageidaujami. Kas paskatino jį išvykti į Izraelį? Pasak Mero, paprasto atsakymo į tai nėra. Gal todėl, kad tada, kai jau buvo prasidėjusi masinė žydų emigracija iš Sovietijos, jis pasiūlyto turis apsispresti, „kurioje barikadų pusėje aš stoviu.“

Nors Izraelyje Meras bendrauja ir dėsto ten išmokta hebrajų kalba, jis teberašo lietuviškai, nes tai jo literatūrinė kalba. Tenyksiškai rašytojai, rašantys ne tikta hebrajiškai, man draugiški. Bet „aš nesu organizuota to literatūrinio gyvenimo dalis; tai kalbos klausimas“ — aiškino autorius.

Todėl ir šiandien Meras laiko save „išėivijos rašytoju.“ Šiltai prisiminęs, kaip jam, 1972 metais išvykus iš Lietuvos, lietuvių išėivija jį priėmė į savo tarpą kaip sava, spausdino, recenzavo, skaitė, jis ragino išėivius išlaikyti savo kultūrinę veiklą ir profilį.

„Čia visad jus sutiksime su meile ir draugyste,“ užbaigdamas pareiškė Paulius Jurkus. Jam pritarė šiam intymiam susitikimui dalyvavęs New York'o lietuvių būrelis.

Stasė Klimaitė-Šimoliūnienė

PABIRI ŽODŽIAI AUKŠTOJOJ DYKUMOJ...

Kai sutema ateina į namus,
Nesibijau jos glėbio
O glaudžiuos,
Ir viską šios praėjusios dienos
Aš jai palieku
Nuo pradžių.

Jei pamatytumei ateinant vakarą,
O dar gražiau, —
Prasidedant rytuos
Naujos dienos kraštus,
Tu niekad iš tos vietos
Neišeitumei tas pats žmogus;

Jau būtumei
Kur kas geresnis
Ir blaivus,
Atsigaivinęs nuo smulkių minčių,
Naujos dienos spalva pagražintas
Ir žemei atlaidus.

„Kas tu tokia?“ —
Paklausė,
Kai šalia viens kito
Smėlingu pakraščiu
Ieškojom kelio
Ir jo šilta ranka
Manam delne užkliuvo.

Sunku net buvo prasitarti,
Žodžiu atsverti
Bailią tiesą,
Kuri tiek laiko
Tūnojo drauge,
Pamiršus šviesą.
Tik stebino mane, —

Kad galima alsuoti
Laimę netikra.
Bet aš dabar
Esu tokia... tokia
Jau vėstanti širdis:
Be priekabių, be abejonių,
Rami tyli, lyg užmiršta šalis...

„Kur padėjai balsą?“ —
Kazkas paklausė,

Kai bėgau nuo lietaus
Pastogėn;

„Jį užkasiau ten po egle,
Išrovusi kaktusą,
Į žemę sausą“ —

Tegu ten ilsisi, galvoju,
Kam man jo reikia;
Tik limpa ašarų drėgmė
Ir maišosi po kojų,
Lyg spiečius alkanų vabzdžių,
Klajodamas
Iš paryčių.

Tenai, kur užkasiau dainavimą,
Galiu kasdieną juo gerėtis, —
Kai vėjas supa medį,
Jis laikosi tvirtai ir šlama
Ir jo alsavimas
Gaivina...
O paukštis ten savo vaikus augina.

Mane staugia pagauna
Karštas vėjas
Ir nubučiuoja veidą ir akis.
Aš netikejau,
Kad galima apsvaigt
Nuo vėjo bučinių,
Nuo jo kajitros,
Kai jis visai arti
Ir toks pašėlęs...

Apsukęs ratą šalimais,
Jis driekiasi tolyn
Ir suplia kalvas
Iš smėlio, lapų,
Žabarų ir plunksnų, —
Ką tik pagauna pakely
Taip, kaip mane bestovinią
Akistaton vidurdienio kaitros,
Belaukiančią pavėsio atgaivos.

Tas vėjas ir jo bučiniai
Paliko pėdsaką ant lūpų —
Paliko ir mane belūkuriuojančią,
Lyg pakeleję aš laukčiau ko,
Kas turi pasitikt mane
Ir palydėt namo,
Kur šeimos židinio ugnis seniai išblėso,
Atsiminimų tarpdury ženklai degusių...

Iechokas Meras labai norėjo pasimatyti su *Drauge* dirbančiu kun. Vytautu Bagdanavičium, kuris, Mero romanui išėjus, jį labai palankiai ir įžvalgiai analizavo mūsų spaudoje.) Paklaustas, kaip jis suderina grožinę kūrybą su „sausą“ technika, dėstoma mokiniams, Iechokas Meras prisipažino, kad rašytojo talentas pasireiškia tiek kaskart panaudojama nauja priekiga prie dėstomo dalyko. Jis nuolat improvizuoja, kiekviena pamoka būna vis kitokia, nes kartojant tuos pačius dalykus, tais pačiais žodžiais, jam būtų per daug nuobodu.

Iechokas Meras jau iš seniau yra *Draugo* kultūrinio priedo bendradarbis, todėl pasižadėjo, kiek tik jam bus įmanoma, toliau tą bendradarbiavimą tęsti, pasisakydamas, kad *Draugą* jis mielai skaito, nors į Izraelį, aišku, laikraštis ateina labai pavėluotai.

Iechokas Meras dalyvaus Santaros-Šviesos federacijos suvažiavime, vykstančiame Watervliet, Michigan, rugsėjo 7-10 dienomis, o rugsėjo 12 dieną Čikagoje,

Žiūriu į save
Veidrodyje
Ir vos beatpažįstu.
Žinau, ne ta pati esu,
Žiūriu ir stengiuosi
Pajust iš naujo
Kitą žmogų, stebintį tenai mane.

Aš ta pati,
Kitaip ir būti nebegali,
Tiktai sulėtinta mintis
Ir atmintis ir pageidavimai;
Pasidarai toks atsargus,
Savimi mažiau
Užtikrintas žmogus.

Bet viskas nesvarbu jau
Ir laiko tiek nedaug beliko.
O nesiskubini tačiau
Skaičiuoti valandas iš ryto,
Kai ši ateinanti diena,
Tau atneša vėl naują pabudimą,
Vėl saulės šypsulio kraštyti.

Diena kai pasibaigia
Ir valandos subėga
Vidurnakčio keliu
Žvaigždynų pasitikti,

Nutyla vėjas medžiuose,
Laukia, iki Visatos Dėsnų
Akimirka pogaus
Judėjimo ženkle pasikeitimą...

Pasvyra žemė, lygumą po kojų
Šėseliais apvingiuoja
Ir ši, pasaulio didžio mažuma,
Kitoniskai atrodo,
Tarytum nebe ta.

Švintant, rytmetys
Atsiveda nakties pabaiga,
Žvaigždynus užgesina,
Aušrinę gelsva drobule padabina,
Atausta naujos dienos
Padangių platumą...

Tu pasakyk ką nors daugiau
apie save,
Ne vien tik, ko tau reikia.
Žiūriu, ir stebina mane,

Kaip veržiasi širdis tava
Ir jos plakimas
Rankų mostais
Kūrybinės harmonijos aistra.

O tavo žvilgsnių atspindžiai,
It, saulės užgaida prieš audrą, —
Belioka vien spėlioti,
Ar pasibaigs giedra
Ar tamsiu debesiu
Ir lietumi, — stambiais,
Smėlingą žemę plakanciais lašais;

O būti su tavim —
Tikra palaima...

Apraudu savo liūdesį
Ravėdama
Purenama aplinkui žemę
Žaliavimui žolės.

Ir mano liūdesio sėkla
Pavirsta šaknimis
Giliai į žemę
Atsirėmusi

Ta sėkla geria vandenį,
Kurį pilu kasdieną jai
Jau ne kaip liūdesį, —
Kaip džiaugsmą ateinanti
Purenant žemę
Žaliavimui žolės.

Mintu obuoliais,
Kurie išauga ir prinoksta
Netoli manęs
Aukštojo Dykumoj.

Obelėlė — obuolių mama,
Ji juos išaugina viena
Didžiuliam sode,
Gilaus šaltinio srovės laistoma,
Kaitros ir žemės meilės supama...

Kvapnus, saldainis ir labai sotus
Aukštosios Dykumos obuolėlis —
Vaismedžio šakose prasidėjęs
Šio slėnio pačiame pakraštyje,
Kur gamta puošni vien smėliu.

1994
Lucerne Valley, CA

Iechokas Meras Čikagoje

• Besilankydamas Čikagoje, rašytojas Iechokas Meras rugpjūčio 7 dieną, lydimas Juliaus ir Birutės Lintakų, užsuko į *Draugo* redakciją, kur turėjo plačiausią pokalbį su dienraščio vyriausiu redaktorė Danute Bindokiene ir *Draugo* kultūrinio priedo redaktore Aušrele Liulevičiene. Rašytojas pasakojo apie savo gyvenimą Izraelyje, kasdieninį darbą, jau daugiau kaip dvidešimt metų besitęsiantį, mokykloje, kur jis dėsto elektronikos ir technikos mokslus jauniems žmonėms. Palietėme jo kūrybą, pasidžiaugėm turėjusios progą skaityti vieną iš jo ankstesnių romanų *Ant ko laikosi pasaulis*, kuris paliko labai gilų įspūdį, prisiminėm, kad Čikagoje išspausdintas jo *Striptizas* buvo sukelęs nemažą furorą išėivijos skaitytojų tarpe. (Ta dingstimi

Kaip Kelmė ir Vilnius, Tel Avivas ir Jeruzalė, taip ir New York'as tapo dar vienais Iechoko Mero namais...

Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, ruošiamos jo naujai išleistos knygos sutiktuves ir rašytojo susitikimas su Čikagos lietuviais. Vakarone su Iechoku Meru, kurią ruošia Šviesa-Santara, prasidės 7:30 v.v.

ATKURTOS SENOSIOS LIETUVIŠKOS KORTOS

Vilniaus firma „Arseka“ atkūrė lietuviškas žaidimo kortas. Lietuviškos kortos nebuvo gaminamos ir platinamos daugiau, kaip penkiasdešimt metų.

Manoma, kad į Lietuvą kortos atkeliavo dar 18 amžiuje. Lietuviškos kortos buvo pradėtos gaminti prieš Antrąjį pasaulinį karą Kaune. Kolekcionieriams yra žinomos septynios lietuviškų kortų rūšys, bet manoma, kad jų galėjo būti ir daugiau.

Sovietiniais metais kortos nebuvo uždraustos, tačiau oficialioji ideologija skiepijo neigiamą požiūrį į šį žaidimą.

10,000 po pusės amžiaus atkurtų lietuviškų kortų kaladžių buvo pagaminta Austrijoje. Pasak firmos atstovo, ypač gražiai atrodo kortų bernelių at-

vaizdai: čirvų bernelis — žemdirbis, būgnų — žvejys, kryžių — aludaris, pikų — medkirtys. O ant keturių tuzų yra pavaizduotos senosios Lietuvos pily. Stalo žaidimais ir kortomis prekiaujanti firma „Arseka“ numato atkurti ir kitas priešakines Lietuvos kortas, skirtas ne tik žaidimams, bet ir būrimui.

LIETUVOS VALSTYBINIO SIMFONINIO ORKESTRO PASISEKIMAS EUROPOJE

Antra savaitė Lietuvos Valsybinis simfoninis orkestras ir dirigentas Juozas Domarkas keliauja po Europą. Surengti penki koncertai pilnutėlės Ludwigsburg (Vokietijoje), Liublijanos (Slovenijoje), Vilach ir Vienos (Austrijoje) vasaros festivalių salėse. Trys programos atliktos su rusų violončelininku Mstislav Rostropovič. Puikus šio muzikanto atlikimas Anton Dvorak „Concerto“ visur sukdavo publikos susižavėjimą. Didžiulėje beveik 2,000 vietų turinčioje, Vienos Konzerthaus salėje netilpo visi, norintys išgirsti vieną genialiausių mūsų laikų muzikų ir Lietuvos

orkestra.

Pasak maestro Juozo Domarko, sunku nustebinti, ką nors kelis dešimtmečius gyvuojančiuose festivaliuose. Tačiau Lietuvos orkestro pasisekimą liudijo publikos reakcija.

NAUJAS A. KAČANAUSKO KŪRINIŲ ALBUMAS

Neseniai Lietuvoje buvo išleistas dar vienas žinomo lietuvių kompozitoriaus Aleksandro Kačanausko kūrinių rinktinės III tomas. Jame — instrumentiniai kūrinių fortepijonui, smuikui, violončelei ir orkestrui. Dauguma kūrinių spausdinami pirmą kartą.

Kompozitoriaus duktė Aldona Kačanauskaitė-Zaborienė ne tik išsaugojo tėvo kūrybinį palikimą, bet ir pasirūpino, kad jo visi darbai pagaliau būtų prieinami visuomenei. Dar yra išleisti du tomai — solinių ir chorinių dainų. Be to, dukros rūpestiu yra išspausdinta monografija apie Aleksandro Kačanausko gyvenimą ir kūrybą. Rinktinę ketinama baigti IV tomu, kuriame bus kompozitoriaus sukurto giesmės.

Nauji leidiniai

• **METMENYS**. Nr. 67, 1994, Nr. 68, 1995. Redaguoja: Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, Pennsylvania 17013. Administracija: Marija Paškevičienė, 306 55th Place, Downers Grove, IL 60516. Žurnalas leidžiamas dukart per metus. Prenumerata: 15 dolerių.

Žurnalo 67-asis numeris pradedamas sauja Alfonso Nyka-Niliūno eilėraščiu: Vakarų žlugimas, Naktį skaitant *La Chanson de Roland*, Priešas, Rožė, Rudens sekmdienį, Reminiscencija, Dialektika. Tomas Venclova apmąsto penktuosius Lietuvos laisvės metus. Rašinys bus svarbus ateities istorikams, kurie domėsis Amerikos lietuvių nuomonių spektru apie Lietuvą. Savo nuomones Tomas Venclova neslepia ir dėsto aiškiai, todėl visad žinai, kur jis stovi. Aišku, per vienerius metus nuo žurnalo pasirodymo jau daug kas pasikeitė, todėl kai kurios analizės nebėra tokios itikinančios kaip anksčiau: „Šiandien Vakarai laikosi maždaug tos pačios doktrinos, tikslai modifikuotos: jie nlinkę tęsti šaltojo karo naujomis (tegu Vakarams palankesnėmis) aplinkybėmis, o nori visiems laikams jį užbaigti. Tam būtina Rusiją galutinai prijaukinti, prtvirtinti prie demokratinio pasaulio ekonominį ir kultūrinių ryšių tinklu, žodžiu, neįamžinti prie Medininkų arba Narvos na. gynybinės linijos (kuri buvus, beje, pasmerktų nuolatiniam pavojui), o pamažu siekti to, kad ji pasidarytų nereikalinga.“ (p.29) Šiuometu pats Strobe Talbott nebesiūlo tokio giedro Rusijos ateities scenarijaus.

Verta ši numerį skaityti vien dėl Marcelijaus Martinaičio eilėraščio „Sausio vidurnaktis“: „Ši naktį virš Vilniaus iškrito kruša su krauju, / ir širdys šiandien prisipildė žuvusių kraujo/ jie pirmieji tapo laisvi.“ Širdin sminga ir eilėrašties apie kūrybą:

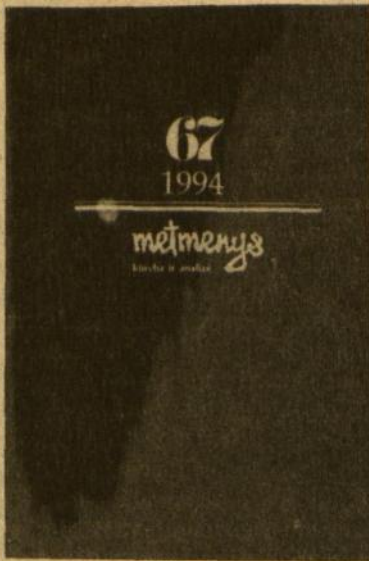
*esu tik skurdi darbininkė
besitinkinti saujelės grašių
už savo trūšią
bet kaip mane džiugina*

*mintis, netikėtai atėjus į galvą:
lygiai taip, kaip moteriškė,
išgijusi mano rankų darbą
jos duklė, jos anūkė, jos proanūkė
paties šitą staltiesę*

*su sniego baltumo gėlėm ir
šakelėm
ant šventinio stalo
o dar gražesnį, nei mano
žėrės ant langu*

*tavo žiedai, tavo paparčiai ir
palmės*

Leonido Donskio apmąstymams „Kalbos įkalinta kultūra“ gan gerai atstovauja ištrauka: „Žinoma, iš to, kas čia pasakyta, anaipol neseka, kad reikia supaprastinti svarstomąją problemą, žaismingai ir paviršutiniškai nutiesiant tiltą nuo lietuvių kalbos persekiojimo i dabartinį sociokultūrinį jos „revanšą“, vykdomas puristiškai (o neretai ir kone inkvizitoriškai) nusiteikusių kalbininkų. Šioje vietoje gerokai įdomesnis yra žmogaus teisių perkėlimas i kalbos erdvę. Kitaip tariant, autonomiško, save grindžiančio ir savipakankamo žmogiško individo (tiesą sakant, tokio individo nei lietuvių socialinė tikrovė, nei lietuvių ideologija dar nėra ne tik sukūrusi, bet nėra ir suprojektavusi) vietos stija autonomiška, save grindžianti, savipakankama, t.y. žmogiškos patirties ir realybės atžvilgiu emancipuota ir nuo jų visiškai atitrūkusia kalba. Šioji sociokultūrinė inversija neblogai paaiškin-tų lietuvių sąmonės ir kultūros būklę, įteisinančią kalbos represyvumą bei diktatą žmogaus, jo patirties ir realybės atžvilgiu. Kalba, mat, yra tapusi autentiškesne už pačią žmogiskąją patirtį ir realybę“ (p. 58).

Su keramikės Noros Aušrienės kūryba supažindina Danas Lapkus. Numeris iliustruotas dailininkės darbų nuotraukomis. Tiesiamas Alfonso Nykos-Niliūno Charles Baudelaire *Le Spleen de Paris* vertimas. Kestutis Navakas pasirodo su pluoštu eilėraščių: Eroziija, Nuolatinė deportacija, Vienas iš, Literatai, Jie. Kostas Ostrauskas pateikia scenos gabalelį „Gaidžio teismas“, kuris yra Vytauto Kavolio teksto įkvėpta Baselio kronikos citatos dramatizacija. Spausdinama antrąjį Algimanto Valantiejaus „Modernusis lietuvių nacionalizmas“ straipsnio dalis. Straipsnį skaityti panašus jausmas kaip važiuojant nelygiu grindiniu: „Nacionalizmas yra politikos transformacija i norimą kultūros modelį“ (p.141). „Kažkada modernizmas mito žodis susilidė nepažįstamo miesto kontūrus ir virto tylios daugumos komunikacinio tarpininku“ (p. 142).

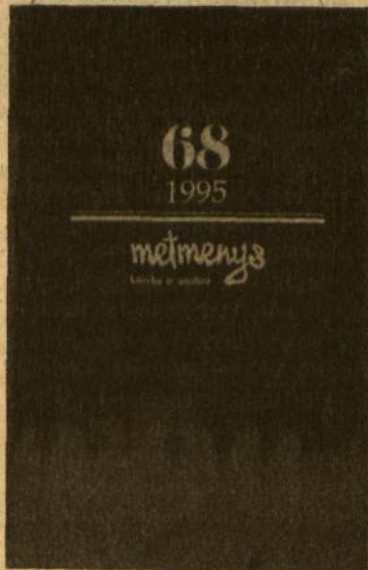
Anotacijose „Kūrybiniuose pasauliuose“ Alina Staknienė prisimena Mariją Gimbutienę, Artūras Tereškinas šmaikščiaai recenzuoja 1992 metais išleistą Dariaus Kuolio knygą *Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje/ Renensansas, Barokas/*. Susumuodamas recenziją sako: „Dariaus Kuolio *Asmuo, tauta, valstybė* liudija, kad ne tik praeitis formuoja dabartį, bet kad ir dabartis perkuria praeitį: autoriaus interpretacija ne tik įdėmiai žvelgia praeitin, bet ir gyvena šian-dienos rūpesčiais, atliepdama sudėtingą dabarties žmogaus jauseną. Kuolio iš esmės keičiamos [keičiamas?] kultūros istorijos tyrinėjimų stilius, vietoj monolitinės ir represuojančios didžiosios istorijos siūlant vieną (savą) istoriją ir jos aspektą. I istorinius tekstus, kurie esti, toks pat kontekstas istoriniams įvykiams, kaip ir istoriniai įvykiai jiems, žvelgiama kaip į institucinės ir ideologinės kovos lauką. Pagarbai išsižiūrint i tekstus, įsiklausoma i balsus, per kuriuos tie maži istorijos aspektai kalba, ir kurie dalyvauja nuolatinuose konfliktuose, galios ir troškimų įtampose. Kuolys įtikinamai parodo, kad XVI-XVII a. istoriniai tekstai būvę vienu iš svarbių socialinės energijos cirkuliavimo būdų“ (p. 176). Vytautas Adomaitis svarsto „Vakarų sampratą Lietuvos jaunimo galvosenoje“. Algis Mickūnas recenzuoja Vytauto Kavolio knygą *Moralizing Cultures*.

Naujausias *Metmenų* 68-asis numeris pradedamas Egidijaus Aleksandravičiaus straipsniu „Trys lietuvių kultūros istoriografijos slenkščiai“. „Sovietmečio istorikai, bandę savo plunksnas kultūros istorijoje, pakliūdavo tarp baisių *buržuazinio nacionalizmo* ir dar baisesnės *dvarininkijos* istoriografinių šmėklų. Nei senojo bajoriškojo elito, nei naujesnės miestietiškosios, sakytume *buržuaz*, kultūros sėklos negalėjo sau rasti palan-

kesnės dirvos. Kaimiškojo tautiš-kumo rėtis, kartu su sovietų val-džios primestu proletarinio tarp-tautiškumo (internacionalizmo) akėčiomis pasidarė svarbiausiais kultūros istoriko metodologiniais irankiais“ (p. 10). „Lygiai taip *kaimiškojo tautiškumo* slenkstis užkerta galimybę žvilgtuoti i Lietuvos žydų kultūrą ir i lietu-vių-žydų kultūrų interferenciją šiulaikinės istoriografijos aki-mis. Ta kultūra gyveno savitą gy-venimą prieškarinėje Lietuvoje, tačiau jai nebelieka vietos šiuo-laikinėje Lietuvos kultūros isto-riografijoje. Šis slenkstis trukdo išsiaiškinti, kaip pilietinės in-tegracijos tendencijos reiškėsi be-siformuojančiame intelektualiniame elite. Juk inteligentijoje etnokultūrinio ir pilietinio tauti-nės identifikacijos principų atsky-rimas bei suderinamumas išryš-kėja greičiau negu kaimo visuo-menėje, kur kalba ir konfesija išlieka sunkiai pakeičiamu krite-rijumi. Intelektualiniuose sluoks-niuose greičiau įsitvirtina vaka-rietiška nuostata, jog Lietuvos pilietis žydas, lenkas ar rusas taip pat yra *lietuvis* etnopolitine arba pilietine to žodžio prasme“ (p. 14). „Kiekvienas bandymas paversti sovietmečio visuomenės gyvenimą įvairalių tyrimų ob-jektu, kad ir menkiausia pastan-ga be išankstinių prietarų eiti prie visko, kas pridengta tariamo aiškumo maskuote; prie visko, kas malonu ir kas nemalonu, gali pagreitinoti sovietmečio tapsmą tikra praeitimi. Istorikas – ypa-tingai tos *praeities*, kuri prasideda tuoj pat už *gyvosios dabarties* slenkščio, – tokiu būdu gali ne tik sekti iš paskos įvy-kiams, bet ir tapti savotišku tu įvykių katalizatoriumi. Tad rašy-ti netolimos praeities istoriją reiškia ir galutiną tos praeities įveikimą, ir prisitaikymo prie to, kas ateityje mūsų dar laukia, galimybę“ (pp. 20-21).

Vytautas Kavolis aforistiškai svarsto „Centrai ir apytakos kul-tūros dirbtuvės“: „Kultūros centrai – ne vietos, kuriose prak-tiškai administruojami jos reika-lai, bet taškai, kuriuose konden-suojasi jos emė. Turbūt ne vien tai, ką ji pati idealizuoja, bet (šiandien jau pajėgiame suvokti) ir tai, kas kitiems joje atrodo „demoniška“ (p. 23). „Bet kas mus apsaugos nuo intelektualų rojaus amžinybės – nesibaigiančio kal-bėjimo, tampančių vis mažiau suprantamu, ir juo įspūdingiau skambančio, tuo mažiau įstrin-gančio atmintį, paliekančio ką nors gyvo i reikalingo? Kultūros teorija, kuri visai nesvarsto savo santykių su politika ir nesirūpina konkrečiais rezultatais, tiek pat nesubrendusi, kaip ir teorija, kuri niekada nenustato apie tai galvo-ti“ (p. 32).

Skaitytojas supažindinamas su pluoštu Arno Aliušausko eilėraš-čių. Icchokas Meras pateikia apsakymą „Kartus rūgštynių skonis“. Alfonsas Andriūškevi-čius žvelgia i dabartinę lietuvių tapybą straipsnyje „Dviejų mitų likimas“. Aušra Marija Jurašienė pasirodo poetinės prozos gabaliu-kuose Gorgonė, Vasarotojai, Vie-naragis, Oleronas, Ir... Danas Lapkus supažindina su grafiku Rimvydu (Ray) Bartkum. Žurna-las iliustruotas Bartkaus darbais. Algis Mickūnas mąsto heidege-

Apie Algirdo Landsbergio knygą „Kultūros baruose“

(Atkelta iš 2 psl.)

Pjesės veiksmą dramaturgas rutulioja tragiškos atomazgos link (pasaulio visuomenei jie buvo „teroristai“, pasikėsinę i šernų kultūrą, todėl yra nusi-pelnę pelnytos bausmės, kurią transliuos viso pasaulio TV, kaip spektaklį „Už gimsta naujas pasaulis – teroristų prisipaži-nimas ir nubaudimas“). Tačiau senas Antikos dramaturgų triu-klas – dievybės įsikišimas i dra-mos veiksmą ir jo pasukimas no-rima linkme – atgyja *Kome-diantų* finale ir „utopiška pasa-ka“ baigiasi laimingai (nors spek-taklis atidedamas). Trečias veiks-mas – du Šekspyrių pasirodymai. Landsbergis dažnai kartoja tą pačią sceną, parodo joje slypinčių prasmų variacijas. Šekspyrių pakartojimo esminis skirtumas – kaukių uždėjimas (Vadas) ir nu-plėšimas (tikrasis Šekspyras).

Pjesės dramaturgas laviruoja tarp meno ir politikos aktualijų. Žaidimo nuotaika kuriama užuo-minomis ir i klasikinės dramos, ir i lietuvių dramaturgiją (pasi-rodžius antrąjam Šekspyriui, komediantai pasijunta saugūs: „Mes milžino paunksmėje“, – sako Karalienė). Landsbergis nubrėžia ir savito herojaus por-treto planą – antžmogiškių pre-tenzių kupinas Vadas sakosi esąs auka (aplinkybių, pasaulio, žmonos-Karalienės „operetinio maišto“).

Pjesės *Idioto pasaka* buvo sukur-ta režisierii J. Jurašui sumanius Amerikoje pastatyti spektaklį pagal F. Dostojevskio *Idiotą*, (Aušra Marija J. Sluckaitė. *Po Dvynių ženklų*. – Vilnius, Vaga, 1994, p. 137). Šį sumanymą pa-dėjo įgyvendinti dramaturgas Algirdas Landsbergis, bet, užuot parengęs romano inscenizacija, jis sukūrė originalią pjesę Dos-tojevskio romano motyvais. Rašy-tojas pasinaudoja Dostojevskio tekstu kaip išraiškinga ir gerai žinoma metafora, tinkančia gėrio ir blogio, arba suskilusios žmo-gaus prigimties problemai spres-ti Myškino ir Rogožino tipo hero-jai sutinkami Landsbergio roma-ne *Kelionė* (1954) – tai gerumo įsikūnijimas rusas Grigorijus ir aistros įkūnytojas vokiets Veisas.

Fizinio ir dvasinio vientisumo susigražinimo trokšta tiek Rogožinas („Jei mudu būtumėm buvę vienas žmogus, jį dar būtų gyval“ I, 15. 108), tiek Veisas. Romane Landsbergis akivaiz-džiai, net iliustratyviai parodo Veiso „suskilimą“: jis žavisi Fra-

riškas mintis apybraižoje „Kos-minė sąmonė“. Kostas Ostraus-kas „Spec(taculum Mundi“ pa-teikia tris dramatinės pasakė-čias: Ant bedugnės krašto, At-bulas kupranugaris, Tyli kiaulė ir gili šaknis. Giedrius Subačius straipsnyje „Kalba, istorija, žmo-gus – sintezės ilgesys“ svarsto bendrąją kalbą, kuri straipsnyje įkryiai sutrumpinama „bk“. Pa-linkėkim sau išaugti iš šio ti-pografinio barbariško. Leo-nidas Donskis ir Algis Mickūnas šnekasi apie Vakarų ir Lietuvos filosofijų santykių problemas. Audronė Barūnaitė Willeke rašo apie senovės prūsų vokiečių lite-ratūroje (straipsnį iš anglų kalbos vertė Karilė Vaitkutė). Anotacijų skyriuje „Kūrybiniuose pasau-liuose“ Kestutis Navakas patei-kia „Trumpas vadovas po poetinį Kauną“. Rimvydas Šilbajoris re-cenzuoja Jurgio Kunčino romaną *Tūla*. Recenzija pavadinta „Alyvų lietus šiukšlyno erdvėse“.

Abi šios naujausios *Metmenų* knygos vertos mūsų kultūra besisielojančio skaitytojo dėmesio ir jį gausiai atlygins – rašančių mastytojų mintys provokuojan-čios, klausinėjančios, naujų ieško-jimų lauką atveriančios, o spaus-dinama grožinė kūryba šviežia ir daugeliu atžvilgių gaivi.

Angelico angelais, nes juose mato tobulumo, harmonijos ir grožio išraišką, tačiau kaip dirbtuvių meistras negali pakesti prižiū-rimų užsieniečių darbininkų. Vizuali suskilusios dvasios išraiška – Veiso veidas, kurio viena pusė yra žavi tobulų bruožų harmonija, o kita – pasi-baisėjimą kelianti apdegusi kaukė. (Veisas Leningrado ap-supime gelbėdamas gyvybę prigludo prie degančio medžio ir apdegė pusę veido.) *Idioto pasakoje* Landsbergis grįžta prie romano „vizijos epizodo“. Tarp daugybės vaizdinių, išskylančių sunkiai ser-gančio ir kliedinčio romano hero-jaus Juliaus sąmonėje, blyksteli ir išnyksta tobulo žmogaus vizi-ja: Veisas susijungia su Grigo-rijum – priglunda prie Gri-gorijaus bruožus įgavusio medžio kamieno ir atgauna pirmąsįj harmoningą veido grožį. Dosto-jevskio romanas leidžia Lands-bergiui plėtoti mintį, kad liga, sąmonės praradimas padeda ati-trukti nuo gyvenimo paviršiaus ir atveria įvykių prasmę. Pjesės veiksmą įrėmina Myškino epilep-sijos priepuolis (I-oje scenoje Rogožinas pastebi: „Drebi, kaip prieš tą savo priepuolį“ (I, I. 78), paskutinėje antro veiksmo sceno-je „**MYŠKINAS, konvulsijų dras-tomas, parpuola ant grindų, jo klyksmas pavirsta veriančiu elektroniniu garsu**“ (137) *Idioto pasaka* prasideda Myškino ir Rogožino pokalbiu prie jau miru-sios Nastasjos Filipovnos (romano atomazga); pjesės struktūra pa-grįsta sugrįžimu i šią sceną, įrėminančią abu veiksmus (I v. I ir 15 scenos bei II v. I ir 16 scenos). Dramaturgas pasirenka ne realistinę herojų tragedijos raišką, bet irracionalią, balansuo-jančią tarp sąmonės nušvitimo ir beprotybės tamsos.

MYŠKINAS. Prieš pat nuomari, Parfonai, aš pasijusda-vau toksai laimingas, jog maniau pakilsias i dangų. Žaibas, kuris neužmuš! Akinanti šviesa – dangiška, dangiška šviesa užlieja protą, širdį! Viskas sutaikinta, viskas išbaigta. Akimirka išvy-sdavau Rojų.

ROGOŽINAS. Akimirka... Ir tada?

MYŠKINAS. Mėšlungis. Man sakė, kad mano veidas labai iškrypsta. Ir tada klyksmas, nežmoniškas klyksmas perplėšia krūtinę. (116).

I šią nušvitimo akimirka Landsbergis perkelia pagrindi-nius romano epizodus, nevengia pažodinių citatų, tačiau didelė romano apimtis dramaturgo valia tampa žodžių vandenynu, virš kurio kyšo ledkalnių vir-šūnės – pjesės scenos (pjesės herojė Aglaja ironiškai repli-kuoja: „Aš maniau, kad tokie dalykai atsitinka tikrai per il-guose romanuose, kuriuose išpraskaituoja barzdoti rusų au-toriai“ (93) Sceninę romano in-tepretaciją dramaturgas apriboja penkiaais personažais (Myškinas, Rogožinas, Nastasja, Aglaja, Tockia). Kelios žmogaus didumo lėlės, valdomos Tockio, – tai visuomenės elitas. Pjesės veikė-jais laikytini ir Rogožino tėvo portretas, ir Holbeino „Kristaus“ reprodukcija. Paveikslai repli-kuoja, juokiasi, Kristus išlipa iš rėmų – nebesužalota auka, bet mirties nugalėtojas. Jis „užlei-džia“ vietą naujam nukryžiuo-tam ir prisikeliančiam kūniui:

„Myškinas ir Rogožinas sėdi“ *kaip „pirmojo jų susitikimo sceno-je. Virš jų pasirodo įrėmintas paveikslas, bet vietoj Holbeino 'Kristaus' jis vaizduoja nuo kry-žiaus nuimta Nastasją Filipov-ną“* (139).

Pjesės scenos imituoja iškylan-čius ir išnykstančius sąsąmonės vaizdus, laisvus nuo tikrovės egzistavusių priežasčių. Drama-turgas ieško būdų, kaip išvengti realaus vyksmo imitacijos – pa-

Algirdas Landsbergis

Vytauto Maželio nuotrauka

naudoja muzikinio kūrinio struk-tūrą: dviejų duetų, Myškino ir Aglajos, Rogožino ir Nastasjos, pasakojančių skirtingas istorijas, kontrapunktus – užuomina i ope-rą (I, 13), „*pirmojo veiksmo suve-džiojimo scena pakartojama pa-greitinu tempu, groteskiškai iš-kreipta*“ (110) Plastiškai keičiasi ir scenoje esantys daiktai: lova transformuojasi i traukinio kabi-ną, paveikslas rėmai – Nastasjos vaikystės sūpynės. Personąų veiksmui neribojami realybės dėsnių: Myškinas užrištomis akimis turi žaisti su Aglaja ir jos seserim, tačiau jo ranką pastve-ria Nastasja. Suvedžiojimo sceno-je Tockis glamonėja ir išrengia Nastasjos lėles, aistros įkarščio pagautas nuplėšia geles, ku-riomis Nastasja buvo apipynusi sūpynės. Paveikslas rėmai tampa veiksmo, vykstančio kitu laiku, vieta: Myškinas su Rogožinu kalbasi apie laukiančią bausmę, o Tockis, sėdintis paveiksl-o rėmuose, pratęsia Rogožino sakinį citata iš laikraščio

MOKYKLA SKRIAUDŽIAMIEMS VAIKAMS

Anykščių rajono Ažuozerių pagrindinėje mokykloje ši rudenį pradės mokyti ypatingi rajono vaikai – tie, kuriems sunku tarp bendraamžių.

Dėl tokių problemų guodžiasi mokiniai, dėl vaikų ateities jaudinasi tėvai. Tokie vaikai

straipsnio apie jau įvykusi procesą. Dramaturgas „praple-čia“ Myškino vaizduotės pasauli romane „egzistuojančiomis arba tik užuominomis primintomis scenomis (Nastasjos ir Aglajos „dviejų seserų“, taikus susitiki-mas, Nastasjos „suvedžiojimo“ scenos, Tockio režisuojamas spektaklis „Idiotas-Milijonierius“, Nastasjos nužudymo priežastis analizuojančios laikraščio cita-tos.)

Abi pjesės išsiskiria iš lietuvių dramaturgijos pabrėžtiniu teatra-liškumu. Landsbergis nežada gražaus, jaudinančio susiliejimo su pjesių personažais – skaity-tojui, žiūrovui ir aktorui reikia sutikti su naujomis žaidimo taisyklėmis, reikalaujančiomis aktyvaus kūrinio bendraautorio. Landsbergio tekstai jau yra, betrūksta juos žaidžiančiųjų, – laisvai ir kūrybiškai žiūrinčių i dramos meną.

tampa psichoneurologiniais li-goniais, kai kuriems yra būti-nas rimtas gydymas.

Priemiestinės kaimo mokyk-los bazėje formuoti savitą kolektyvą pasiūlė pati mokykla. Minėta mokymo įstaiga galės pasirinkti vaikai nuo pirmos iki devintos klasės, kurie jaučia ne-pasitikejimą savimi, yra engia-mi bendraamžių. (LR. 08.12)

Paminklas Lietuvos ir Lenkijos karaliui Jogailai New York'e.

Šiuorio Narbuto nuotrauka